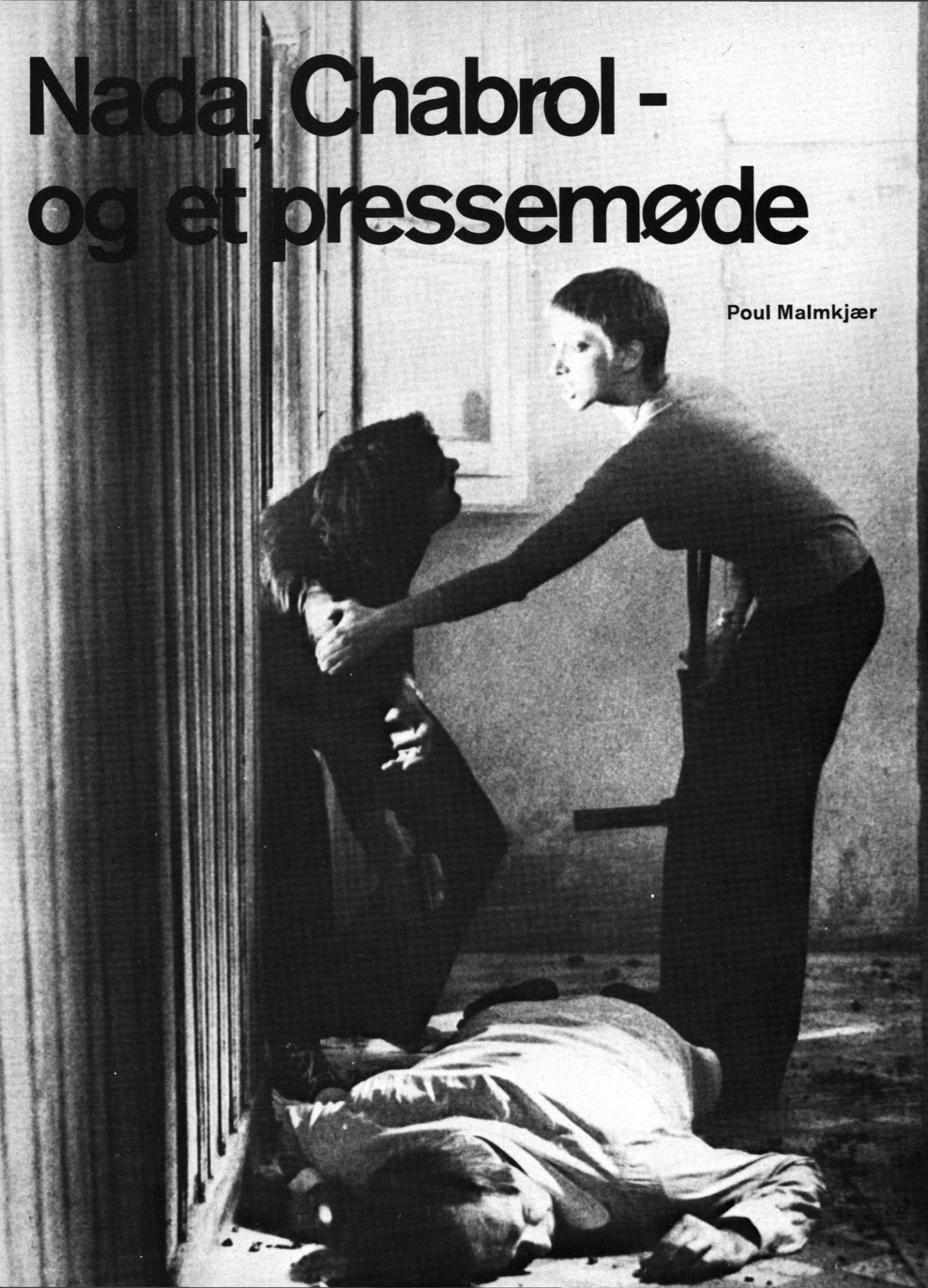

Nada, Chabrol - og et pressemøde

Poul Malmkjær

Det var ganske internationalt. Et pust af Mistral'en var nået helt op til Haveselskabets Have, og ved fælles hjælp havde Henning Carlsen og Steen Gregers fået solen til at skinne en ganske almindelig 26. august. Og sammen med Roy Hurtigkarls franske køkken og italienske loggia var det den ideelle danske ramme om pressemødet med Claude Chabrol, der da også viste sig at være i nærmest frivolt lune. Keith Keller kom for sent, og alt var, som det skulle være, og alle tænkte på alt muligt andet end netop film og »Nada«. Det fremgik også af selve pressekonferencen, der med en blok af ligegyldige spørgsmål nærmest stod i vejen for den egentlige selskabelighed, det utvungne samvær.

Men Martin Drouzy havde rullet ærmerne op og han oversatte trofast hvert et guldorn, der prompte faldt på stengrund, Claus Weeke havde pudset monoklen, og fra baggrunden af lokalet klirrede Henrik Stangerups mest sarkastiske fnis om kap med vinflaskerne, når spørgsmålene til Chabrol blev for scabrøse. Skal man iøvrigt tage det som et udslag af dansk høflighed overfor gæsten, når så få af spørgsmålene drejede sig om selve »Nada«, og så mange gik i retning af, hvad mesteren mente om volden i hverdagen og hvad man kunne gøre ved den. Jeg selv er nærmest imod den. Volden i hverdagen. Og »Nada«.

Det kom dog også frem, at Chabrol er interesseret i en dansk fransk co-produktion på filmatiseringen af Karen Blixens »Gengældelsens veje«. Så kunne man jo tage skridtet fuldt ud og siden filmatisere en fransk roman, der foregik i Danmark. Chabrol kunne dog ikke lige komme på nogen, men han tilbød at skrive én. Han var vraiment næppe ganske serieux.

TØFLERNES TUSMØRKE

Der kom vel en del frem om Chabrols borgerlighed, og det var Ole Michelsen, der stillede det relevante spørgsmål:

Man er tilbøjelig til i de danske anmeldelser at insistere på den kritiske udlevering af det franske borgerskab. Jeg vil gerne vide, om De selv mener, De er en politisk instruktør, eller om der ligger andre ting bagved?

Chabrol: Hvordan skal jeg sige det? Vi lever i et samfund, der er domineret af en jødisk-kristen borgerlighed, vestlig amerikaniseret, og som har frembragt nogle mennesker, der er som de er, og som jeg ikke vil karikere, men vise. Man møder dem hver dag. Jeg finder dem meget rørende i deres angst for døden – det er næsten blevet en samfundssygdom – de er så bange for undergangen, at de kaster sig ud i en række diskussioner og selvmodsigelser, som jeg finder meget fascinerende. Jeg har ikke lyst til at æde disse mennesker – jeg ville få fordøjelsesbesvær – men jeg tror ikke de er særligt onde. Hvis de var onde, ville jeg være hårdere mod dem. Hvad jeg vil er en form for beskrivelse af et samfund og en tid, der forandres, og jeg har altid været interesseret i at vise slutningen på noget. Visconti kalder det »Götterdämmerung«, men da jeg ikke betragter disse mennesker som guder, vil jeg kalde det »tøffel-dämmerung«. Tøflerne er ved at være slidt ned. Det er enden på deres æra.

At beskrive det, er det politik? Jeg tror det ikke. Det er næppe en politisk holdning. Politik har nødvendigvis noget med ideologi at gøre, og jeg har altid fundet det svært at lægge ideologi ind i en film. For mig er et af hovedmålene med film at vise virkeligheden, og ideologi er et farligt filter for virkeligheden. Hvis »Nada« har nogen kvaliteter – og det tror jeg naturligvis den har – så er de

ikke af ideologisk art. Det er en realistisk film. Terroristerne er fuldstændig degenererede, og politiet er tilsvarende degenereret.

I lokalets baggrund lokkede duften af en svinsk dejlig paté de canard. Det var næsten for meget. Men først lidt om filmen.

»NADA« – »RØD SOM BLOD«

En desillusioneret »universal soldier« (Maurice Garrel) står efter Algeriet, Cuba og Sydamerika igen ved et nul-punkt. Han kontaktes af en fortrukken desperado fra middelklassen (Lou Castel), som vil have ham med i en gruppe, der skal kidnappe den amerikanske ambassadør i Paris og forlange løsepenge for ham. En spansk anarkist, Diaz (Fabio Testi), er indtil da gruppens mest erfarne og mest handlekraftige medlem, og det viser sig da også, at han og soldaten kender hinanden. I gruppen er endvidere en tjener (Didier Kaminka), der er jøde, og som plages af en nervesvækket, narkoman hustru, og en filosofilærer (Michel Duchaussoy), der med nærmest nazistisk åndshovmod og voldelig selvhævdelse er gruppens både svage og stærke led. Endelig bestyres gruppens skjulested, en gård på landet, af en ubegribelig pige (Mariangela Melato).

Ambassadøren skal bortføres fra et mondænt bordel – bl. a. for at gøre skandalen større – og alt skulle gå glat. Men FBI passer på diplomaten, og en uofficiel fransk spionageorganisation filmer det hele, da terroristerne må skyde sig fri. Den klynkende ambassadør køres ud til gården, mens indenrigsministeren afbrydes i sin hjemmefæten. Man ser et TV-program om p-pillen. Sekunder efter vinker han farvel fra helikopteren til den let bekymrede hustru på palætrappen. I baggrunden foretager en tjener en uundgåelig knæbøjning. I indenrigsministeriet er jagen allerede igang, og ministeren må med ærgrelse høre, at han for at få fingre i filmen må løslade en fængslet højreekstremist. Men intet må lades uforsøgt, og politichefen Goemond (Michel Aumont) får vide beføjelser. Han sætter den autoriserede terror ind og finder snart frem til filosofilektoren, der før kuppet fik skruper og holdt sig udenfor (en noget usandsynlig historie, da netop hans impulsivitet og frembusende facon skulle gøre ham til den sidste, der veg tilbage). Han står imidlertid imod politiets terror og tærsk, men gruppens medlemmer identificeres hurtigt (politiet arbejder indforstået sammen med bordelværtinden), og da først landstedet er fundet, sætter angrebet ind. Gruppen »Nada« skal tilintetgøres, og da Diaz indser, at de skal slagtes, skyder han gidslet og slipper bort. Han bryder ind i et hus, trækker en symbolsk hvid sweater på i stedet for sin sorte trøje, og giver sig til at reflektere over terrorismens væsen og konsekvenser. Skønt forskellige af mål er statens terrorisme og venstre-ekstremisternes terrorisme dog to gribekløer i samme rævesaks. Han indtaler begivenhedernes forløb, som han kender det, på et bånd, før han opsøger filosofen. I mellemtiden har den brutale nedslagtning resulteret i demonstrationer, der kræver Goemonds afgang, og den politiske tæft er ikke længe om at afgøre, hvor hoveder skal rulle og broer brændes. Goemond fyres. Men det afsindige menneske arbejder videre for at fange Diaz, og han forudser, at denne vil opsøge filosofen og lægger derfor en fælde. Men – og pas nu godt på – Diaz forudser, at Goemond forudser, at han vil dukke op hos filosofen, så da de endelig mødes dér, er det på lige fod og revolvere indtil de begge falder. Filosofen tager telefonen og dik-

terer den sande historie om gruppen »Nada« til en journalist. En anden sand udgave ligger ganske vist i den døde Diaz' lomme, men det skal vi bare glemme.

Chabrol slutter filmen med, at vel er filmen et tænkt eksempel, men eksemplet er slet ikke utænkeligt.

OM IDIOTER

Da Chabrol trods alt bliver spurgt, om han havde haft vanskeligheder med at lave en direkte politisk film, svarer han, at han ikke havde forsøgt at lave en politisk film, men at skildre nogle mekanismer og nogle figurer:

»Nada« er først og fremmest en action-film, hvor det bærende element er nogle begivenheder, der eskaleres. Der er distance til filmens personer, for jeg har ikke forsøgt at skildre nogle psykologiske enkeltpersoner.

Til det vil jeg føje, at »Nada« alligevel forekommer mig mest vellykket i begyndelsens etablering af de medvirkende personer og deres forhold til samfund, miljø, familie, arbejde og til hinanden. Små korte glimt af dagens lyse helvede fra filosofitimen med apatiske overklassebørn, og lærerværelsets middelmådige intriger til trafikens overdimensionerede udbrud af dødeligt fjendskab. Et lækkert miljø for en latent fascist som skjuler sig på venstrefronten.

Chabrol er af den faste overbevisning, at terrorister er idioter. Han fortalte, at han engang havde truffet en terrorist, og at denne var en komplet tåbe (et nødtørftigt dækkende udtryk. Originalen lød »un cul integral«); men han illustrerede yderligere sin opfattelse med et eksempel fra den japanske terroristgruppe i Tel Avivs lufthavn. En af de fængslede japanere har nu fundet ud af, at han vil gå over til jødedommen, og for kort tid siden blev han fundet stærkt blødende i sin celle. Han havde forsøgt at omskære sig selv.

Chabrols terrorister er måske ikke alle tilfælde, som kunne have været henvist til psykiatrien, i hvert fald synes Diaz og soldaten at have en egentlig sund ideologisk baggrund, og det er da også Diaz, der gennemskuer galskaben. D.v.s. soldaten har set det forlængst, han siger åbent, at det er galskab, formålsløs galskab, men hans desillusion er sådan, at han må vælge mellem at sætte revolveren under sin egen hage og trykke af eller at gå til grunde under udførelsen af det, han kan bedst.

Chabrol fortalte iøvrigt, at »Nada«s forfatter, Jean Patrick Manchette (som kan være et pseudonym, idet Chabrol i samtalens løb kaldte ham Louis Bouquin, eller noget i den retning), har været så nær på terroristvirksomheden som man kan, uden direkte selv at være aktiv terrorist, og han brugte oplysningen til en understregning af sit ønske om at »vise virkeligheden«. Han gik så vidt som til at vælge skuespillere, der havde et forstående – omend ikke fuldt accepterende – forhold til venstreterrorismen, til rollerne som terrorister. Deres intelligens forhindrede, at der opstod gnidninger mellem dem og Chabrol, sagde Chabrol. Rollerne som statsterrorister og politikere blev ikke besat efter samme system. Han ville gerne have intelligente skuespillere til samtlige roller, må man formode.

En række scener med statens repræsentanter lykkes glimrende. Chabrol er en mester i at skildre en magtkamp på ord, hvadenten kampen er sjælelig, som mellem mand og hustru i »Lige før natten«, åndelig, som mellem borgmesteren og hans hustru i »Det blodrøde bryllup«, erotisk som mellem Popaul og Héléne i »Slagteren«, eller konkret magtpolitisk som her mellem ministersekretæren og

politichefen, hvor balancen mellem aktions- og reaktions-skud synes i perfekt harmoni med i hvert fald min nysgerrighed, hvor kamerahøjden diskret understreger magtforholdet, og hvor enkle kamerabevægelser understreger ministersekretærens »bevægelsesfrihed«, mens det statiske kamera illustrerer politichefens bundethed. Der er vel heller ingen af os tilskuere, der fra samtalens start er i tvivl om dens udfald og dens endelige sejrherre. Det der kan interessere os, er »diskussioner og selvmodsigelser«, krampetrækningerne i tøjflernes tussmørke, hvor de ti bud ikke gælder, og hvor virkeligheden altid vil overgå fantasien. Og det er vel humlen ved »Nada«. Den virkelighed, den sætter sig for at beskrive, er intet mod den virkelige virkelighed, som vi kender den fra presse og TV. Hvad er en sølle politichef eller for den sags skyld en indenrigsminister (med menneskelige træk foran TV-skærmen) imod f. eks. en amerikansk præsident? Hvad er mordet på en ambassadør imod f. eks. mordet på Allende, hvis fald ifølge »New York Times« blev finansieret af CIA og bevilget af Kissinger?

Var det politisk naivitet, når Chabrol på pressemødet beklagede sig over, at der ofte sker afgørende ændringer i landets forhold, når der kommer nye topfolk? Han sammenlignede det med, at et hus skulle ændre udseende, når der kom nye tjenestefolk. Jeg tror, han forveksler herskab og tjenerskab.

Det klirrede i baggrunden af lokalet. Mon de var begyndt at skænke ud for Henrik og Lotte og Jørgen Nielsen og Gert og Flemming? Jeg fornåm panikken.

EN GANGSTERFILM?

Chabrol: »Nada« skal fungere som en gangsterfilm, og det er klart, at terroristerne har nogenlunde samme mentalitet som gangstere, der prøver at røve en bank. Men terroristerne er farligere, for terrorismen er ideologisk ladet, og den bevirker en mod-terrorisme, der er meget værre, end hvis det gjaldt om at få fat på en gangsterbande. Og det farligste for et samfund er, hvis det får et alt for stærkt politi. Man må i stedet stræbe efter at få et sødt og rart politikorps, der kun får lov til at føre sig frem når det gælder om at afvikle trafikpropper.

Der er mange ting i »Nada«, der underbygger Chabrols udsagn om, at den skal fungere som gangsterfilm. Den er fortalt straight forward – hele startens præsentation af terroristerne og deres miljø kunne være bygget over Hustons »Asfaltjunglen«. Selv individuelle træk ved personerne kunne være hentet herfra – og den benytter sig af det klassiske amerikanske tema med at midlerne er de samme på begge sider, men at den ene side har loven bag sig. Men – og det er et alvorligt men – gangsterfilmen er en genre, hvor begreber som moral og social retfærdighed er begrænsede til de to mini-verdener, de to små samfund i samfundet: de lovløse og loven, og som i sine ypperste udtryk rummer psykologiske portrætter af stor dybde, rummer sociale og moralske perspektiver af almen interesse, alt sammen i et sprog, der løfter det ud af trivialiteten og over i det underholdende, ud af det realistiske og over i det fantastiske. Den gør det bl. a. på baggrund af bevidstheden om publikums kendskab til en række af genrens love og klicheer, men disse love og klicheer eksisterer ikke i tilfældet film om terrorister kontra politikere. I deres forhold eksisterer der vel næppe – så mærkeligt det end kan lyde – love og klicheer. Der spilles konstant efter gehør, geschäft og geneokrati. Man kom-

mer bagfra og slår sågar på nogen med briller på. Det er så fejgt altsammen, og hvad kan vi lære af det, når det stræber efter at ligne virkeligheden med almen moral og social retfærdighed? At vi ikke skal blive terrorister, og at vi ikke skal blive politibetjente. Vi skal blive politikere, for det er dem, der arver jorden med deres magt til at afsige dødsdomme uden dom, og deres evne til at sove godt om natten. Det er uvirkeligt.

»Nada« vil gerne være en moralsk film om forbryderiske terrorister, men den tør ikke nøjes med at være det. Den vil også gerne tage de statsautoriserede forbrydelser med ind i moraliteten, og så bliver det hele for omfattende og alligevel for betydningsløst.

RUE PAUL-VALÉRY

Med danskens aldrig svigtende teoretiske interesse for la vie parisienne in mente drejede en del spørgsmål til Chabrol sig naturligt nok om problematikken omkring bortførelsen af den amerikanske ambassadør fra netop et luksusbordel. Chabrol forsikrede, at bordellet skam eksisterede i Rue Paul-Valéry, og til forsamlingens kildrende fornøjelse fortalte han, at der kom skam også amerikanske diplomater. Han ville nødigt skabe en diplomatisk krise, men man kunne blot tænke på, hvilken amerikansk ambassadør, der var blevet kaldt hjem i huj og hast og så lægge to og to sammen (undskyld similet). Iøvrigt blev den, der kaldte ambassadøren hjem, selv ambassadør i Paris, og han endte også i den attraktive klub i Rue Paul-Valéry – uden dog at blive kidnappet. Men bortset fra det, så holdt Chabrol sig stadigvæk til den ikke meget sigende virkelighed, der naturligvis er meget værre. Det illustreredes bl. a. af den fortsatte sludder om bordellet, om negerkonger, der blev der i dagevis, om præsident Felix Faure og hans mort en extase, som Maurice Schumann kaldte det, og Drouzy oversatte uden hensyn til vore følelser historien om en vis kardinal, der var død i en piges favn, hvorved det samtidig blev afsløret, at han bedrog sin officielle elskerinde. Chabrol mente nok, at historien var for stor en mundfuld for ham. Bresson burde lave en film om det emne.

I baggrunden smilede en Brie de Meaux som en sol omgivet af sine Bleu de Bresse-måner, men den danske presse viste sig fra sin nådesløse side og insisterede på at få at vide, hvorfor Chabrol aldrig beskæftigede sig med arbejdere. Chabrol holdt sig med sit svar indenfor den frivole del af pressemødet:

Arbejderklassen interesserer mig meget, for uden den kunne jeg ikke leve; maskinerne skal jo køre. Men jeg kan ikke se, hvordan jeg selv skulle kunne lave en film om arbejdernes problemer, når jeg lever et liv, som jeg gør, et hendøende borgerligt liv med tøfler, som alle de andre, jeg skildrer; det ville være temmelig uærligt at begynde at lave film om arbejdere. Hvis jeg følte trang til det, ville jeg lade andre med større forudsætninger lave filmene.

Chabrol brugte et udtryk i retning af »at bukke sig ned og interessere sig for arbejderklassen«, men da var båndet på min maskine løbet ud, og hukommelsen er mig en mild og overbærende støtte i forbindelse med ubehagelige oplevelser. Citatet skal tages med forbehold.

Det samme skal tilsyneladende ske med det i »Nada« indlagte citat af den russiske anarkist Mikhail Bakunin. Det er ikke anbragt for at drille litteraterne (som Chabrol har for vane), men for at indgå åbenlyst i handlingen og uden iøvrigt at bære en overordnet idé.

HENRY JAMES OG TV

– James er absolut den eneste store forfatter, jeg ville røre ved. Jeg nærer stor beundring for forfattere som for eksempel Balzac, men det kunne aldrig falde mig ind at filmatisere en af hans bøger. Jo, tanken strejfede mig da jeg var yngre, men jeg droppede hurtigt tanken. James derimod fascinerer mig stadig. Jeg er især betaget af hans skurke, af tanken om at skildre ondskaben gennem noget fuldstændig u håndgribeligt. Jeg formoder, at jeg har mere tilfælles med ham, end jeg er klar over, men jeg ønsker ikke at analysere det, for det skulle nok vise sig at være mere til skade end gavn, når jeg skal rigtig i gang med ham. Og jeg vil stadig gerne engang filmatisere en af hans store romaner. Jeg er ikke længere sikker på at det bliver »Wings of the Dove«, måske bliver det »The Ambassadors«.

Citatet er hentet fra Sight & Sounds vinternummer 73/74, og udtalelsen er givetvis fremsat under indtryk af den tilfredshed, Chabrol selv følte med sine to TV-filmatiseringer af James-noveller. Det drejer sig om »De Grey«, som James skrev i 1868, altså en tidlig – og lidt let – historie om mystik og overtro, og »The Bench of Desolation« (der iøvrigt har Michel Duchaussoy i hovedrollen), der er fra 1910 og James' sidst udgivne novelle. Det er en historie om en lille gentleman's pligt og ære og om en stærk kvindes stærke kærlighed. Historien er næsten uden dialog, idet hovedpersonen som en slags tilskuer fortæller om begivenhederne og om de tanker han gør sig, mens han fra titlens bæk ser ud over havet og tilbage over sit livs ruiner.

De to novellefilm indgår i en serie på ialt seks Henry James-noveller, som formentlig skal sælges en bloc.

Henry James betragtede sine mange noveller som forstudier til de senere, store romaner, og det var vel naturligt at spørge Chabrol, om han så betragtede sine TV-novellefilm som forstudier til en filmatisering af en af James' romaner:

Ja, det kan man godt sige. James er en meget kompleks forfatter at gå i gang med, og det er lettere at komme ind på ham via novellerne. Jeg kan dog på nuværende tidspunkt ikke se, hvordan jeg skulle kunne komme i gang med filmatiseringen af en af romanerne. Dels er jeg stadig i tvivl om det overhovedet kan lade sig gøre, og dels ville det blive en enormt lang film, der slet ikke kan tilpasse biografstandarden. Og de økonomiske problemer er uoverskuelige.

Men Karen Blixen vil han altså godt røre ved.

På spørgsmålet om Chabrol mente, at han var gået over til fjenden ved at arbejde for TV, svarede han (til Henning Carlsens åbenlyse fortrydelse), at han ikke kunne se film og TV som to fjender. Takket være TV forstår mange flere mennesker i dag at se film; de er takket være TV blevet vænnet til at se »levende billeder«, de er blevet mere følsomme og forstående overfor dem:

Jeg tror, at vi en dag vil nå frem til en situation, hvor biograferne, der jo bliver mindre og mindre, vil have fire tilskuere, der ser på et stort lærred, mens modsat folk stimler sammen for at se TV på små skærme i et lokale til 600 personer. Så er sammensmeltningen absolut. De to er måske fjender på det økonomiske område, men det er et problem for producenter og udlejere og den slags. For folk, der arbejder med film og TV er det praktisk taget samme sag.

Nu er det åbenbart i »Nada«, at Chabrol ikke er vildt begejstret for det TV, han kender. De nyhedsindslag, der

Claude Chabrol.

et par gange dukker op i filmen, præges af sensationsjournalistik på det mest overfladiske plan, af vild forvirring i afviklingen med forkerte navneskilte og for tidligt/for sent/forkert placerede indslag. Hele Chabrols præsentation af TV's rolle som nyhedsformidler er præget af en inderlig overbevisning om, at det er pseudo-journalistik. På spørgsmålet, om det da ikke var TV som medium, han havde noget imod, men O.R.T.F., svarede Chabrol med et skævt smil, at O.R.T.F. ikke eksisterede mere. Det blev omstruktureret 14 dage tidligere. Og han tilføjede:

Den franske regering har altid påstået, at der ikke var nogen direkte forbindelse mellem O.R.T.F. og staten, men det viste sig alligevel, at da regeringschefen kom til at sige et enkelt ord, blev O.R.T.F. nedlagt. Det kan man da kalde en intim forbindelse.

Efterhånden blev det selv Drouzy for meget. Med en diskret bemærkning om, at der også var andre ting at tage sig til end at sludre, fik han Chabrol til at se mod bordene i baggrunden. Roy Hurtigkarl var ikke sen til straks at erobre midten af gulvet med et manende udråb om gastronomiens betydning, og endnu før Chabrol havde bekræftet det med et »Bravo!«, stod jeg der med hævet gaffel.

Resten var som et billede af Renoir.

■ RØD SOM BLOD

Nada. Frankrig/Italien 1973. **P-selskab:** Les Films la Boétie (Paris)/Verona Film (Rom). [NB: andre kilder angiver – Italian International Film]. **P:** André Genuès. **As-P:** Guy Azzi. **P-leder:** Pierre Gauchet. **I-leder:** Patrick Delauneux. **Instr:** Claude Chabrol. **Instr-ass:** Michel Dupuy, Alain Wermuss. **Manus:** Jean-Patrick Manchette, Claude Chabrol. **Efter:** roman af Jean-Patrick Manchette. **Foto:** Jean Rabier. **Farve:** Eastmancolor. **Klip:** Jacques Gaillard. **Ark:** Guy Littaye. **Dekor:** Henri Berger. **Komp:** Pierre Jansen. **Dir:** André Girard. **Tone:** Guy Chichignoud. **Medv:** Fabio Testi (Buena Ventura Diaz), Michel Duchaussoy (Marcel Treuffais), Maurice Garrel (André Epaulard), Michel Aumont (Goénoud), Lou Castel (D'Arej), Didier Kaminka (Meyer), André Falcon (Ministren), Lyle Joyce (Ambassadør Richard Poindexter), Viviane Romance (Mme. Gabrielle), Mariangela Melato (Véronique Cash), Katia Romanoff (Anna Meyer), Francis Lax (Edouard Longuevache), Jean-Louis Maury (Ministerens privatsekretær), Rudy Lenoir (M. Bouillon), Jacques Preboist (Bilist), Henri Attal (Goémonds mand), Henri Poerier (Treuffais' kollega i skolen), François Perrot, Daniel Lecourtois, Dominique Zardi, Georges Birt, Seck Ibrahim, Gilbert Servin, Jean-Marie Arnoux, André Margerie, Guy Marly, François Cadet, Philippe Dehesdin, Hervé Jacquot, Sandra Jullien, Renato Revers, François Ronet, Jacques Rocchesani, Evelyn Scott, Marie-José Simenon, Sydney Smadja, Gilles Tamiz, Philippe Vallauris. **Længde:** 134 min., 3613 m. **Censur:** Gul. **Udl:** Warner & Constantin. **Prem:** Dagmar 23.8.74.

Indspilningen startet den 18. juni 1973.